

Vilka frågor om texter vill klarspråksarbetare ha svar på?

Andreas Nord, Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet, & Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen, <andreas.nord@svenska.gu.se>

Område	Aspekt	Norm/ideal (fritt tolkat utifrån hur det brukar traderas – se kommentar)	Vad kan man undersöka?
Texthelheten	dispositionstyp: kronologisk eller emfatisk (emfatisk = beslut/beslutsförslag först)	emfatisk är bättre, eftersom det hjälper läsaren att snabbt förstå det viktigaste i texten	identifikation av dispositionstyp
	användning av metatext, sammanfattningar, innehållsförteckningar, register etc.	sådana grepp bör användas för längre texter eftersom de hjälper läsaren att hitta	identifikation av metatexter etc.
	typ av ärenderubrik	ärenderubriker som utgör sammanfattningar av ärendet är bättre eftersom de hjälper läsaren att snabbt förstå det viktigaste i texten	identifikation av ärenderubriktyp: <ul style="list-style-type: none"> tematisk (bara ämnesangivande) = nominalfras sammanfattande (mening som sammanfattar) = satsform
Strukturen i texten	antalet rubriker inne i texten	rimligt många, tydliga och rättvisande rubriker hjälper läsaren att hitta i texten	identifikation av rubriker uträkning av antalet ord per avsnitt (ord per rubrik) ordantalets variation mellan olika rubriksatta avsnitt
	typen av rubriker inne i texten	(lite oklart vilken typ av rubriker som är att betrakta som bäst – det beror nog på textsort!)	identifikation av rubriktyp: <ul style="list-style-type: none"> tematisk (bara ämnesangivande) = nominalfras sammanfattande (mening som sammanfattar) = satsform semantisk relation mellan rubrik och stycke (?)
	kärnm meningar	kärnm meningar, dvs. meningar som sammanfattar ett styckes budskap, bör finnas först eller sist i ett stycke för att göra det enkelt för läsaren att greppa huvudbudskapet	finns kärnm meningar? (knepig fråga att ställa ...)
Textbindning	referensbindning, referenskedjor/ledfamiljer	syftningar bör vara tydliga för att underlätta för läsaren nya referenter bör introduceras tydligt	identifikation av centrala ledfamiljer och hur referenser görs inom dem (upprepningar, variation)
	kausalitet och konnektivbindning	relationer mellan olika led (sats, fraser, stycken) bör vara tydlig	identifikation av konnektiver (eventuellt även andel konnektiver per ord)
Meningsbyggnad	meningslängd	(lite oklar norm – antingen att meningslängden ska vara varierad eller att korta meningar är bäst)	genomsnittlig meningslängd variation i meningslängd
	bisatsfrekvens	(bisatser <i>kan</i> vara problematiska)	andel bisatser per syntaktisk mening
	bisatsdjup	(bisatser <i>kan</i> vara problematiska)	andel bisatser inom andra bisatser
	bisatsers placering i meningen (inskott eller högerförgrening?)	inskott stannar upp läsningen, medan bisatser som innebär högerförgrening inte belastar minnet på samma sätt	andel av bisatserna: <ul style="list-style-type: none"> bisatser placerade först i meningen bisatser placerade inom andra konstituer bisatser placerade sist i meningen
	fundamentlängd	(vänstertyngd är problematiskt [problematiskt råd])	antal ord före första huvudsatsens finita verb: <ul style="list-style-type: none"> genomsnittligt antal variation

Frasuppbyggnad	nominalfraser	långa nominalfraser kan göra texten tungläst	<ul style="list-style-type: none"> • nominalfraslängd i antal ord • placering av bestämningar (framförställda eller efterställda, inklusive ”kancellislöjfer”: ”det i utredningen ingående ...”) • ”nominalfraskedjor”: substantiv och prepositioner
Ideationell lexikogrammatik	aktiv eller passiv form	passiva verb är ett problem, särskilt om det blir oklart vem som gör vad, men kanske också för att det gör texten operoslig	andel huvudverb i aktiv respektive passiv form
	nominaliseringar	nominaliseringar kan göra det oklart vem som gör vad och kan göra texten tung att läsa	andel nominaliseringar (svårdefinierat) och funktion i satsen (ersätter verb eller används för att informationspacka)
	verbtyp: dynamiska/statiska eller annan typologi (materiella/mentala/verbala/relationella)	vissa verb gör texten mer ”statisk”, andra mer ”levande”	vilken typ av verb
Interpersonell lexikogrammatik	text-du/text-ni	text med <i>du</i> eller <i>ni</i> blir mer personlig	<ul style="list-style-type: none"> • förekomst av du/ni i texten • identifikation av referenser till mottagaren i texten (hur + hur många)
	text-jag/text-vi	text med <i>jag</i> eller <i>vi</i> blir mer personlig	<ul style="list-style-type: none"> • förekomst av jag/vi i texten • identifikation av referenser till avsändaren i texten (hur + hur många)
Ordval	ordlängd	(långa ord <i>kan</i> indikera mer svårläst text)	<ul style="list-style-type: none"> • genomsnittlig ordlängd • andel långa ord • andel överlånga ord
	svartlistade ord	ord på <i>Svarta listan</i> är olämpliga	jämförelse med ord på <i>Svarta listan</i>
	typiskt myndighetsspråkliga ord, inklusive utbyggda prepositioner (<i>med hänsyn till</i>)	”svåra” ord kan göra text svårläst	<ul style="list-style-type: none"> • analys utifrån lista? • jämförelse av ordförråd med referensmaterial, t.ex. tidningstext
	fackspråkliga ord, fackjargong, fackförkortningar	”svåra” ord kan göra text svårläst	jämförelse med referensmaterial, t.ex. tidningstext?
	ord på högre taxonomisk nivå än i vardagsspråket (<i>grönya</i> i stället för <i>park</i> etc.)	ovana ord kan göra text svårläst	jämförelse med referensmaterial, t.ex. tidningstext?
	förkortningar och förkortningstecken (t.ex. %)		
	ordvariation		OVIX?
Ordklasser	andel substantiv, verb etc.		
	nominalkvot		
Övrigt	förekomst av mänskliga referenter		
	typ av modalisering		
	typ av språkhandling		

Kommentar: Detta är alltså baserat på vad som brukar traderas i källor som *Klarspråk lönar sig* (2014) och Klar-språkstestet (se analys i Nord 2011). Dessa är ofta ganska språkligt oprecisa, så det går inte alltid att avgöra exakt hur man kan undersöka det som rådet handlar om. De redogör vidare aldrig för hur rådet har underbyggt, och flera av råden har oklart, svagt eller obefintligt forskningsstöd (Wengelin 2015).

Nord, Andreas, 2011: *Att göra någon annans text tydlig: Förutsättningar och språkideal vid språkbearbetning av myndighetstext*. Uppsala: FUMS, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

Wengelin, Åsa, 2015: Mot en evidensbaserad språkvård? En kritisk granskning av några svenska klarspråksråd i ljuset av forskning om läsbarhet och språkbearbetning. *Sakprosa*, 7(2), Art. 4.